

Академічна автономія закладу освіти: терміни, поняття, принципи

Актуальність теми зумовлена набранням чинності нового Закону «Про освіту», який визначив автономію закладів освіти як право суб'єкта освітньої діяльності на самоврядування. Автономія закладу ЗСО базується на самостійному виконанні своїх основних, допоміжних та супутніх завдань. Основним завданням їх є надання послуг зі здобуття початкової, базової середньої та профільної середньої освіти, тому первинною автономією є академічна автономія, яка визначатиме особливість і унікальність закладу в наданні цих послуг.

Ключові слова: академічна автономія, академічна свобода, академічна доброчесність, внутрішній моніторинг, зовнішній моніторинг, самооцінювання.

Svitlana Romaniuk. Academic Autonomy of an Educational Institution: Terms, Concepts, Principles.

The relevance of the topic is due to the entry into force of the new Law of Ukraine „On Education”, which defined the autonomy of educational institutions as the right of the subject of educational activity to self-government. The autonomy of a general education institution is based on the independent fulfillment of its main, auxiliary and related tasks. Their main task is to provide services for primary, basic secondary and specialized secondary education, so the primary autonomy is academic autonomy, which will determine the peculiarity and uniqueness of the institution in providing these services.

Keywords: academic autonomy, academic freedom, academic integrity, internal monitoring, external monitoring, self-assessment.

Стаття 6 Закону України «Про освіту» визначає засади та принципи освітньої діяльності, де чільне місце відведено академічній автономії закладів освіти, академічній свободі, свободі у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми та академічній доброчесності.

Ключові академічні цінності:

- академічна свобода;
- академічна автономія;
- соціальна відповідальність;
- академічна доброчесність.

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, яку здійснюють на принципах свободи слова, думки й творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення й використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом.

Згідно зі статтею 54 Закону України «Про освіту», педагоги мають право на:

– академічну свободу, включно зі свободою викладання, свободою від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі;

- педагогічну ініціативу;
- розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів (насамперед методик компетентнісного навчання);
- підвищення кваліфікації, перепідготовку;
- вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Академічна автономія закладу освіти – право суб'єкта освітньої діяльності на формування цінностей і компетентностей для успішної самореалізації учасників освітнього процесу; забезпечення унікальності закладу в наданні освітніх послуг, ухваленні рішень з питань, що регламентуються в порядку, визначеному законами.

Академічна автономія закладу освіти – нова академічна культура, сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися педагоги під час провадження педагогічної, навчальної, інноваційної діяльності, щоб забезпечити довіру до результатів навчання або наукових (творчих) досягнень з урахуванням академічної доброчесності.

Академічна автономія забезпечує самостійність і незалежність учасників освітнього процесу, відкриває шлях до оптимізації управлінського та освітнього процесів і створює сприятливі умови для державно-громадського партнерства.

Принципи академічної автономії

Демократичне управління. Підхід, за якого керівництво школи радиться з підлеглими про ухвалення управлінських рішень, делегує повноваження і довіряє їх виконання, заохочує ініціативу, спонукає працівників до розвитку, надає підтримку та зворотний зв'язок.

Якісна освіта. Цей принцип передбачає створення мотивувального освітнього середовища, використання освітніх технологій у сприятливій для творчої роботи атмосфері.

Школи мають змогу самостійно визначати:

- режим своєї роботи та структуру навчального року (за чвертями, півріччями, семестрами);
- тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу в межах часу, передбаченого освітньою програмою;
- інші (крім уроку) форми організації освітнього процесу.

Академічна культура – це обов'язковий компонент корпоративної культури, що базується на педагогічних цінностях, без якого не може існувати конкурентоспроможний заклад освіти.

Академічна культура може ґрунтуватися на таких принципах:

- систематичність та сумлінність виконання домашніх завдань і проєктів;
- списування як неприйнятна практика (система, де відсутня практика колективної підготовки шпаргалок, бо кожна вправа потребує індивідуального підходу, завдання не повторюються з року в рік та вимагають застосувати знання до конкретних практичних ситуацій);
- чітка орієнтація на формування навичок успішного випускника (надають такі завдання, які можна застосувати на практиці, формуючи усвідомлення користі від одержуваного знання).

Доброчесність. Цей принцип реалізується, коли в закладі освіти розроблено набір механізмів

із перевірки академічних робіт учнів на наявність академічного плагіату, а адміністрація підтримує принципи академічної доброчесності.

Повага до інших. Співпраця з учителями, партнерство на уроці, спільний процес пізнання й відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складники самореалізації школярів в освітньому середовищі. Для цього вектор діяльності закладу змінюється на виховання готовності всіх учнів розв'язувати власні завдання, визначати своє місце в житті, успішно розвиватися та реалізовувати свої нахили й інтереси. Це можна помітити й у документах школи, якщо вони відображають принципи демократії й поваги до прав людини.

Справедливість. Принцип реалізовано, коли всім учасникам освітнього процесу предметно зрозуміло, що рівність можливостей для них не означає рівність кінцевого результату (зокрема, результатів навчання). Адже справедливість говорить про життєву потребу індивідуально, проте неупереджено, підходити до оцінювання досягнень та вчинків інших людей.

Свобода слова, думки та творчості. Цей принцип передбачає свободу викладання, тобто право кожного викладача додавати у зміст навчальних дисциплін матеріал, не визначений офіційними програмами.

Самовдосконалення та вдосконалення освітньої системи. Цей принцип передбачає два види заходів, які мають здійснити команди закладів освіти: комплексне самооцінювання та планування для вдосконалення. До шкільних команд мають належати представники всіх зацікавлених сторін: адміністрації, учнів, персоналу школи, вчителів, батьків, громад.

Щоб втілити цей принцип:

- визначають сильні та слабкі сторони шкільної політики;
- розробляють план дій для покращення ситуації;
- залучають учителів, батьків, учнів та громаду до вдосконалення закладу освіти.

Втім, незважаючи на пряму дію норм освітнього законодавства про академічну автономію, впровадити її в повному обсязі готові далеко не всі заклади. Це можливо лише дотримуючись певних умов, однією з яких є – лідерство керівника закладу, чий особистий приклад готовності до змін стає запорукою успіху всієї школи.

Команда педагогів – це механізм упровадження та реалізації академічної автономії. Однак лише інституційно спроможний колектив здатний до якісних змін освітнього процесу на засадах академічної автономії. Формування інституційної спроможності закладів освіти охоплює низку надважливих етапів: формування «критичної маси» однодумців у педагогічних

колективах, організація навчання, створення умов для реалізації завдань освітнього процесу. Керівники-лідери своєю чергою залучають до впровадження академічної автономії всіх зацікавлених осіб освітнього процесу. Ці трансформації можливі лише за умов прозорості та демократичності процесів, які відбуваються в закладах освіти та навколо них.

СКЛАДНИКИ АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ

Формування освітніх програм

Школи можуть самостійно розробляти та втілювати свої освітні програми або ж використовувати типові.

Освітня програма – це та траєкторія закладу освіти, яка визначає його унікальний шлях розвитку для досягнення результатів як у коротко-, так і в середньо-, і довгостроковій перспективах. Її розробляє школа, схвалює педагогічна рада та затверджує керівництво.

Освітню програму можна розробляти на основі типових освітніх програм, але не обов'язково. Власна (нетипова) освітня програма дає школі реалізувати свою автономію: зафіксувати спільно вироблені цінності закладу, запропонувати власне бачення навчального плану та розподілу навчальних годин. Заклад може на свій розсуд розробити одну наскрізну для всіх рівнів освіти програму, або ж окрему – для кожного рівня. Водночас на кожному рівні та навіть для кожного класу вона може мати власну специфіку.

У своїй програмі (на противагу типовій) школа надає більш докладний перелік форм, які застосовують учителі, щоб підкреслити особливості закладу освіти. Наприклад, можна відобразити проектну діяльність як форму роботи, заняття у STEM-лабораторії, інтегровані уроки, інтерактивні заняття у формі ділових ігор, заняття-практикуми, дослідно-експериментальні заняття. Додатково можна надати перелік педагогічних технологій, методів, які застосовують учителі, зокрема авторських технологій. Про застосування дистанційного та змішаного навчання варто також зазначити в освітній програмі.

Вибір навчальних програм, підручників, посібників

Педагоги можуть надавати учням посилання на доступну для них наукову, навчальну та методичну літературу, а ще на електронні ресурси та інші джерела інформації. Головне – не порушувати авторські права.

Створення авторських навчальних програм, підручників, посібників

Окрім вільного вибору, нова нормативно-правова база дає можливість педагогам, авторським колективам

і закладам освіти створювати власні навчальні програми, підручники та посібники. Це спонукає до творчого пошуку оптимальних моделей досягнення результату, визначеного освітньою програмою закладу та індивідуальними освітніми траєкторіями учнів.

Вибір методів і форм освітнього процесу

Саме форми і методи освітнього процесу слугують основою професійного становлення колективу й інтегрують діяльність закладу у всеукраїнський та світовий освітній процес. Школа може визначити форми організації навчання. Наприклад, класно-урочну, індивідуальну, групову, белл-ланкастерську (коли учні проводять заняття під керівництвом педагогів) чи дальтон-план, за якого учні обирають предмети для опанування та самостійно розподіляють свій робочий час.

Проектна та наукова діяльність

Ефективне функціонування сучасного закладу освіти в умовах наданої йому автономії неможливе без інноваційної та проектної діяльності. Тому так важливо вивчити можливості дистанційної, комбінованої освіти, кооперативного навчання, мікронавчання, STEM-освіти тощо.

Підвищення кваліфікації

Для професійного розвитку педагогів не обійтися без підвищення кваліфікації та стажувань. Постанова Кабміну № 800 значно розширила академічну свободу закладів освіти та їх працівників у виборі форм, методів, часу, тематики й надавачів послуг із підвищення кваліфікації.

Школа може реалізувати підвищення кваліфікації педагогів, враховуючи свою спеціалізацію. Так, заклад освіти з поглибленим вивченням іноземних мов може для цієї цілі використовувати стажування за кордоном, залучення волонтерів, впровадження інтеграційних форм роботи, співпрацю з науковими установами та вишами, організувати літні мовні школи, обмін учнями та педагогами між країнами, мови яких вивчає. Натомість фізико-математичні та природничі заклади освіти можуть більше уваги приділяти проектній діяльності, STEM-технологіям, творчим майстерням та платформам.

ПЕРЕВАГИ АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ

1. Свобода, надана в рамках реалізації академічної автономії, дає можливість реалізувати моделі авторських програм, авторських шкіл, врахувати особливості територіального, географічного розташування закладу, його орієнтацію на подальші професійний вибір та професійне становлення здобувачів освіти. Освітня програма є основою для подальшої розробки, складання та затвердження

річного навчального плану закладу, який конкретизує організацію освітнього процесу на кожному рівні здобуття освіти та в кожному класі зокрема. На підставі навчального плану керівник закладу має формувати кадровий склад педагогів, розподіляє години тижневого навантаження, що є підставою для проведення тарифікації.

2. Сьогодення вимагає від школи та педагога креативності, багатогранності, неординарності у щоденній діяльності. Тому використання лише традиційних форм і методів в освітньому процесі, як правило, не приносить бажаних результатів. Лише творчий пошук, використання індивідуальних особливостей як педагогів, так і здобувачів освіти, здатні сприяти досягненню результатів. Академічна свобода, визначена і надана освітнім законодавством, сприяє розвитку такої креативності, неординарності, багатогранності та ініціативності.

3. Академічна автономія визначає особливість і унікальність закладу освіти у наданні освітніх послуг.

РИЗИКИ АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ

1. На жаль, практика показує, що заклади освіти не повною мірою та вкрай неохоче користуються реалізацією компонента академічної автономії у створенні авторських освітніх програм та авторських шкіл.

Причиною цього можуть бути:

– неготовність керівника та педагогічного колективу до формування дієвої освітньої програми (інституційна неспроможність);

– переважання інтересів педагогів, як одних із учасників освітнього процесу, над інтересами здобувачів освіти як іншою стороною;

– нерозуміння засновників закладів освіти процесу та необхідності формування дієвої освітньої програми і відповідно їх втручання та намагання обмежити це право закладу освіти, мотивуючи обмеженням фінансового ресурсу.

2. Не менш важливим компонентом академічної автономії закладу освіти є право та можливість вільного вибору навчальних програм, підручників та навчальних посібників. Але є чимало прикладів та випадків формального використання такої можливості, що призводить до вимушеного використання педагогічними працівниками тих програм і того навчального вмісту, які або сформувалися у попередні періоди діяльності закладу, або формуються під впливом певних чинників (чи органів управління освітою, чи методичних служб, чи то від банального небажання самих закладів освіти та їх педагогів здійснювати аналіз та вибір із переліку, який пропонується).

3. Процес створення авторських навчальних програм, підручників та посібників є кропіткою працею, який крім бажань потребує ґрунтовних знань, навиків та колосального досвіду. Тому не кожен заклад освіти в змозі виконати це завдання.

4. Впровадження закладом академічної автономії можливе за дотримання певних умов. Першою умовою, як і в інших реформаторських процесах, є лідерство керівника закладу. Усі освітні заклади мають керівників, але не всі керівники цих закладів є лідерами. Саме лідерство, особистий приклад готовності до змін є запорукою цих змін та запорукою успіху. Лише керівник-лідер може сформувати мотивації до змін в усього колективу.

ВИБУДОВА ТА ВИМІРЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ УСЕРЕДИНІ ШКОЛИ

Одна з найважливіших компетентностей у Новій українській школі – це навчання впродовж життя. І мова тут не лише про учнів. Важливо, щоб і вчителі своїм прикладом показували: навчання – природна потреба людини. Усі питання щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників прописано в постанові № 800 Кабінету Міністрів України. Зокрема, учителі можуть проходити навчання на курсах підвищення кваліфікації, брати участь у конференціях і вебінарах. Після навчання вони надають адміністрації закладу документ, який підтверджує підвищення кваліфікації.

Важливі моменти:

– Якщо підвищення кваліфікації відбулося не в ліцензованому закладі чи відповідному ВНЗ – документ має затвердити педагогічна рада. Для цього треба надати сертифікат із номером. Має бути можливість відстежити дійсність сертифіката на сайті установи, яка його надала. На цьому ж сайті повинна бути програма підвищення кваліфікації.

– У закладі освіти варто вибудувати власну систему підвищення кваліфікації, актуальну для конкретної команди. Така система має містити індивідуальну траєкторію розвитку для вчителів. Щоб її вибудувати, слід проаналізувати Портфель компетенцій команди.

– Навчання вчителів має синхронізуватися зі стратегією розвитку закладу. Так само й індивідуальна траєкторія розвитку повинна підтримувати стратегічні цілі школи, не суперечити їм.

– Наприкінці календарного року всі вчителі заповнюють перспективний план підвищення кваліфікації на наступний рік. Ці плани слід розмістити на офіційному сайті школи. Що можуть зробити директори, аби члени їхніх команд відчували саме потребу в навчанні, а не складали план для галочки чи заради годин? Подавати власний приклад навчатися

самим та збирати коло однодумців, які шукатимуть цікаві події, ділитимуться досвідом, надаватимуть зворотний зв'язок. Мотивувати вчителів. Фінансова можливість є не завжди, але фінанси — не єдине заохочення.

Можуть бути такі варіанти:

- створення дошки, на якій педагогом пропонується записувати всі кроки підвищення кваліфікації: відвідані чи проведені заходи, тренінги, вебінари, прочитані фахові книги, переглянуті фільми, пов'язані з питаннями освіти. З одного боку, це буде звіт кожного вчителя, а з іншого – рекомендації для інших педагогів. Такі таблиці можна зробити за допомогою віртуальних дощок *Padlet*, *Jamboard*, *Miro* чи в сервісі *Trello* або просто візуалізувати у просторі вчительської;

- отримання вчителями за кожен сертифікат приємностей – додаткові дні відпочинку під час канікул та відпустки;

- участь у регіональних програмах мотивації вчителів;

- подання кандидатур активних учителів для отримання подяк різних рівнів;

- написання постів, створення відеороликів про вчителів для сторінок школи у соціальних мережах та інше. Пропонувати вчителям рефлексувати, наприклад, обговорювати такі питання: А що конкретно це навчання дало мені як вчителю? Де я можу застосувати здобуті знання та вміння? Чи змінився мій стиль роботи?

Створювати умови у школі: запрошувати тренерів, реєструвати команду школи для участі в різноманітних челенджах, марафонах чи проєктах.

Організовувати обмін досвідом. Можна запропонувати проводити у школі регулярні сходи, на яких вчителі ділитимуться досвідом та підтримувати мотивацію до того, щоб кожний зміг проявити себе, запропонувати тему, провести зустріч.

Підтримувати наставництво. Учителі можуть регулярно відвідувати уроки одне одного, а потім об'єднуватися в пари та надавати зворотний зв'язок.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Академічна доброчесність – це базовий принцип взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, який містить низку моральних аспектів.

У статті 42 Закону України «Про освіту» академічну доброчесність визначено як сукупність етичних принципів та законодавчих правил. Ними мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання й викладання, аби забезпечити довіру до результатів навчання та творчих досягнень. І мова не лише про плагіат (тобто присвоєння чужих текстів).

Сюди ж належить хабарництво, свідоме заниження або завищення оцінок, фабрикація та фальсифікація даних.

Ухвалений у 2020 році Закон «Про повну загальну середню освіту» передбачає, що всі учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності.

Він додає до списку можливих видів недоброчесності у школах такі:

- надання допомоги учням під час підсумкового оцінювання, ДПА, ЗНО, непередбаченої умовами або процедурами їх проходження;

- використання учнями під час контрольних заходів непередбачених допоміжних матеріалів або технічних засобів;

- проходження процедури оцінювання результатів навчання замість інших людей;

- необ'єктивне оцінювання компетентностей педагогів під час атестації чи сертифікації.

Дотримання академічної доброчесності для педагогів передбачає:

- посилення на джерела інформації;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання правдивої інформації про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;

- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Питанню дотримання академічної доброчесності приділяють суттєву увагу в методичних рекомендаціях МОН. Також про те, як забезпечити академічну доброчесність у закладах загальної середньої освіти, можна прочитати в «Абетці для директора».

Процедура інституційного аудиту передбачає оцінювання освітніх і управлінських процесів школи та внутрішньої системи забезпечення якості освіти, яка своєю чергою охоплює механізми забезпечення академічної доброчесності.

Для цього кожен заклад має розробити положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти, що містить:

- механізми забезпечення академічної доброчесності;

- порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності;

- види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за конкретні порушення академічної доброчесності.

Основні заходи для формування академічної доброчесності:

- просвітницька робота, практичні заняття;
- добір доступних методів пошуку інформації, коректних посилань на джерела;
- розроблення та використання чітких критеріїв оцінювання навчальних досягнень;
- формування партнерських стосунків з батьками учнів у всьому, що стосується академічної доброчесності.

Що робити закладу освіти, щоби розвинути систему академічної доброчесності в школі? Як працювати з учнями, аби вони були доброчесними?

Передусім потрібно чітко формулювати вимоги та інструкції до учнівських робіт, пояснювати різницю між правильним та неправильним.

Далі – ідентифікувати проблеми. Якщо є учні класи, які не дотримуються принципів академічної доброчесності, треба говорити і з дітьми, і з класними керівниками.

Залучати всіх зацікавлених. Це може бути учнівське самоврядування чи батьки, які хочуть стати на захист академічної доброчесності. Це можуть бути всі педагоги, які підтримують ці ідеї.

Чи потрібно розробляти положення про академічну доброчесність? Якщо так, то які ключові тези прописати?

Таке положення справді варто розробити та затвердити його в закладі педагогічною радою. Для цього зверніться до Законів «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту».

Слід чітко прописати:

- яка саме поведінка учасників освітнього процесу є порушенням академічної доброчесності;
- які будуть наслідки кожного з цих порушень;
- які механізми виявлення порушень;
- який порядок дій у випадку виявлення порушення;
- як подати апеляцію у випадку незгоди з висновком про порушення.

Інколи роблять окремі положення для вчителів та для учнів, але можна робити спільне. Коли положення затверджено, керівник має повідомити всім, які дії, згідно з ним, вважаються недоброчесними і які будуть санкції за них.

Утім, самого положення недостатньо. Академічна доброчесність – цінність, яку мало лише прописати в документах. Від того вона не стане цінністю для учнів, учителів і батьків. Це культура, яку потрібно постійно формувати та підтримувати.

На чому ще можуть зосередитися директори, щоб у школі панувала освіта на доброчесних засадах?

На створенні умов для розвитку доброчесності. Так, це найскладніше. Тому що атмосферу, розуміння, принцип взаємин змінити найважче.

Адже йдеться про масове списування, яке толерують учителі, реферати, які школярі завантажують з інтернету, не даючи посилання на джерела, масове використання ГДЗ, недоброчесність під час підготовки робіт у МАН і на шкільних олімпіадах, репетиторство замість нормального пояснення матеріалу на уроках.

Розвиток культури академічної доброчесності – це складний процес, але він вартий зусиль, бо зміцнює нашу довіру одне до одного.

Якщо вчителі засвідчуватимуть, що недоброчесність нікому не приносить користі, та засновуватимуть роботу з учнями на взаємній повазі, тоді всі зможуть поділяти спільні академічні цінності. А оскільки єдина людина, яку ми дійсно можемо змінити, – це ми самі, то починаймо з себе.

ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Ціннісні орієнтири НУШ, нові державні стандарти освіти вимагають нових підходів не лише до організації освітнього процесу, але й до оцінювання навчальних досягнень учнів. Згідно із Законом «Про освіту» освітні заклади отримали автономію у виборі системи оцінювання (можна запровадити навіть абсолютно нову – авторську). Ініціатива вчителів щодо оцінювання має бути затверджена на засіданні педагогічної ради, при цьому в прикінцевих положеннях документа сказано, що власна система оцінювання не має заперечувати ідеям НУШ, які передбачають партнерську взаємодію, активність учнів тощо. Ключовим повинно бути оцінювання, яке розкриває можливості школяра і перспективи для його подальшого розвитку. Також оцінювання не повинно призводити до розподілу учнів на групи за рівнем індивідуальних можливостей – це категорично заперечується.

Державний стандарт початкової освіти, методичні рекомендації Міністерства освіти й науки України щодо оцінювання в початкових класах НУШ, Закон України «Про повну загальну середню освіту» визначають формувальне оцінювання серед основних різновидів.

Формувальне оцінювання – це оцінювання під час навчання і «для навчання». Формувальне – тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування (або форматування) навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень.

Формувальне оцінювання здійснюється через:

- спостереження вчителя за навчальною та іншою діяльністю учнів;
- аналіз портфоліо учнівських робіт, попередніх навчальних досягнень, результатів їхніх діагностичних робіт;

Методичні публікації

- самооцінювання та взаємооцінювання результатів діяльності учнів;
- оцінювання особистісного розвитку та соціалізації школярів їхніми батьками;
- прийоми зворотного зв'язку щодо сприйняття та розуміння учнями навчального матеріалу.

Додатковий чинник тиску на систему оцінювання – складання відкритих рейтингів класів або шкіл на підставі обмежених даних підсумкового оцінювання, як-от середній бал чи результати зовнішнього незалежного оцінювання.

Освітній заклад може використовувати інші рейтингові системи оцінювання досягнень за погодженням з місцевими органами управління освітою. Зокрема, автономна рейтингова система оцінювання сприяє формуванню ключових компетентностей і створює різні можливості для розвитку учнів.

Завдяки такій системі оцінювання можна забезпечити:

- стали мотивацію до самонавчання та самооцінювання;
- поглиблену індивідуальну підготовку на кожному етапі освітнього процесу;
- об'єктивність оцінювання досягнень не лише протягом навчального року, а й за весь період навчання;
- градацію значущості балів залежно від виконаних робіт (самостійної, підсумкової, творчої тощо), враховуючи участь в олімпіадах, виставках, конкурсах, науково-дослідних і художніх проєктах, діяльність в органах учнівського самоврядування, соціальних ініціативах тощо.

Академічна автономія відкриває можливості для зміни підходів до вираження оцінки. Окрім поняття «вербальна оцінка», з'являється ще й «рівнева оцінка» (за бажанням закладу).

Академічна свобода вчителя як складова академічної автономії закладу дає можливість під час оцінювання:

- своєчасно надавати учням і отримувати від них зворотний зв'язок;
- звертати увагу на зусилля кожної дитини та її навчальний поступ;
- надавати учням змогу самостійно виправляти помилки, звертати їхню увагу на те, що саме потребує виправлення або поліпшення в роботі.

ОЦІНЮВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ АВТОНОМІЇ

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів. Їхня мета – виявити та відстежити тенденції у розвитку якості

освіти в країні, на окремих територіях та в закладах освіти. Моніторинг допомагає встановити, наскільки результати діяльності закладу відповідають заявленим цілям, і виявити причини відхилень від них.

Внутрішній моніторинг проводять на рівні закладу освіти. Власне, заклад освіти його ініціює та проводить.

Починати завжди варто з формування стратегії розвитку закладу та річного плану роботи, поставивши чіткі цілі. Тільки після цього доцільно проводити внутрішній моніторинг. Він допоможе контролювати, чи досягнуто цих цілей, і, відповідно, коригувати річний план роботи.

Етапи проведення внутрішнього моніторингу:

- планування та підготовка моніторингу (формулювання проблеми дослідження, визначення мети та завдань моніторингу);
- розроблення програми моніторингового дослідження;
- проведення дослідження відповідно до форм і методів, прописаних у порядку проведення моніторингу якості освіти;
- збір та оброблення результатів моніторингу;
- аналіз та інтерпретація результатів. На цьому етапі їх узагальнюють та пояснюють, визначають закономірності й формулюють висновки;
- оприлюднення результатів внутрішнього моніторингу.

Критерії, що допомагають оцінити, наскільки впроваджено автономію закладу освіти:

- кількість авторських програм, що використовують у закладі освіти;
- участь учителів та учнів у конкурсах (місцевих, регіональних, всеукраїнських чи міжнародних);
- збільшення кількості учнів;
- плинність кадрів.

Важлива умова оцінювання академічної доброчесності у внутрішньому моніторингу – **прозорість**. Для її забезпечення варто залучати до процесу аудиту наглядову (або піклувальну) раду, чи громадську організацію, до складу якої входять батьки учнів, випускники закладу освіти, представники громади. Необхідно обговорювати з командою, як можна покращити систему освіти вашого закладу. Кожен учасник освітнього процесу має розуміти й відчувати відповідальність за те, що відбувається.

Можливий «зовнішній моніторинг». Його проводять на рівні закладу освіти, місцевому, регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях. Погляд іззовні допоможе побачити проблеми та перемоги, які для вас звичні, а тому непомітні.

Складники ефективності впровадження академічної автономії:

- якість знань, умінь і навичок здобувачів освіти;
- професійний ріст педагогічних працівників;
- суспільна оцінка діяльності закладів освіти;
- відповідність випускника моделі, яка спроектована в освітній програмі.

МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО МОНІТОРИНГУ

Анкетування

Передбачає систематичне відстеження та коригування результатів навчання кожного здобувача освіти. Опитування варто проводити регулярно та анонімно. Його можна створити на онлайн-платформах, зокрема у гугл- або майкрософт-формах. Для об'єктивності результатів необхідно запропонувати схожі чи ті самі питання учням, їхнім батькам та вчителям. Аналізуючи відповіді, порівнюється, скільки є збігів чи наскільки відрізняються відповіді.

Тестування

Тестування (вхідні та вихідні діагностичні роботи) допомагає відстежити індивідуальну освітню траєкторію учнів. Порівняння результатів того, що було й що стало, дасть можливість робити висновки щодо поступу. Пам'ятаємо, що моніторинг – це не контроль, тому діагностичні роботи не оцінюють, але їхні результати враховують. Зокрема, під час розроблення або внесення змін до календарно-тематичного планування вчителів та формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів, коли вчитель допоможе їм порівняти отримані результати з попередніми роботами та визначити, що робити далі.

Зворотний зв'язок

Дуже важливо отримувати постійний зворотний зв'язок. Тому керівник може запропонувати вчителям рефлексувати наприкінці робочого дня / тижня / семестру / року. Коли педагоги розумітимуть, наскільки важливим є самоаналіз, вони зуміють ефективно залучати до цього процесу учнів. Важливо такий самоаналіз проводити в письмовій чи електронній формі, аби мати можливість порівняти

результати. Адже якщо після рефлексії педагоги не роблять висновків і не удосконалюються, вони стоятимуть на місці й не даватимуть змоги розвиватися учням.

Самооцінювання

З урахуванням прописаних у Положенні «Про внутрішню систему забезпечення якості освіти» критеріїв, правил і процедур оцінювання педагогічної діяльності, у закладі доречно розробити чеклист самооцінювання. Зробити це найефективніше можна із командою, провівши для цього фасилітацію та використавши методики «Світового кафе» чи «Акваріуму».

SWOT-аналіз рекомендуємо проводити раз на рік (усі отримані дані розподілити за категоріями сильних та слабких сторін, можливостей і загроз).

ЧЕКЛИСТ УПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ АУТНОМІЇ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

1. Формування ефективної мережі закладів освіти. Чимала кількість існуючих та новостворених адміністративно-територіальних одиниць оптимізували мережу освітніх закладів, ще більша кількість працюють над цим. Хоча залишаються і такі, які не вважають за потрібне цим займатися. Здійснити автономізацію діяльності малокомплектного закладу освіти, а тим паче забезпечити реалізацію ним академічної автономії, неможливо.

2. Добір керівників освітніх закладів, які мають бачення розвитку закладу в коротко- і довгостроковій перспективі.

Такий добір можливий лише на конкурсній основі, що визначив Закон України «Про освіту» та закріпив і посилив Закон «Про повну загальну середню освіту».

3. Формування інституційної спроможності закладів освіти:

- формування «критичної маси» однодумців у педагогічних колективах;
- організація навчання колективів;
- залучення усіх зацікавлених сторін освітнього процесу;
- створення умов для реалізації завдань освітнього процесу.

Використані джерела

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Державна служба якості освіти України. Абетка директора. URL: https://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf
4. Наказ Міністерства соціальної політики України від 17 вересня 2021 року № 568-21 «Про затвердження професійного стандарту „Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти”». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2021/09/22/Nakaz-568-zatverdzh-standartu.keriv.22.09.pdf>
5. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
6. Освіта в Україні та за кордоном. URL: <http://osvita.ua>
7. Електронні освітні ресурси для Нової української школи. URL: <https://vseosvita.ua>
8. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи : метод. рек. Київ, 2019. 47 с.